

**DARSLIK VA QO'SHIMCHA ADABIYOTLARDAN
FOYDALANISH**

Andijon davlat pedagogika instituti

Aniq va Tabiiy fanlar fakulteti

Geografiya va iqtisodiy bilim asoslari yo'nalishi

4-bosqich 401-guruh talabasi

Raimova Muxlisa Qobiljon qizi

<http://muhlisaraimova709@gmail.com>

Annotasiya. *Ushbu maqolada ta'lim jarayonida darslik va qo'shimcha adabiyotlardan foydalanishning o'rni, ularning o'quvchi hamda talabalarning ilmiy dunyoqarashi va bilimlarini rivojlantirishdagi ahamiyati yoritilgan. Darsliklar nazariy bilimlarni shakllantirishda asosiy manba sifatida ko'rilgan bo'lsa, qo'shimcha adabiyotlar mavzuni chuqur tahlil qilish, mustaqil fikrlash va ijodkorlikni rivojlantirishga xizmat qiladi. Maqolada ilmiy adabiyotlardan foydalanishda raqamli texnologiyalar, ilmiy etika va iqtibos keltirish madaniyati haqida ham so'z yuritiladi.*

Kalit so'zlar: *darslik, qo'shimcha adabiyot, ta'lim, ilmiy izlanish, mustaqil fikrlash, raqamli texnologiya.*

Аннотация. *В данной статье раскрывается значение использования учебников и дополнительных источников литературы в образовательном процессе. Учебники рассматриваются как основной источник формирования теоретических знаний, тогда как дополнительные материалы способствуют глубокому анализу темы, развитию самостоятельного мышления и творческого подхода. В статье также рассматриваются вопросы использования цифровых технологий, научной этики и правильного цитирования.*

Ключевые слова: *учебник, дополнительная литература, образование, научное исследование, самостоятельное мышление, цифровые технологии.*

Annotation. *This article explores the importance of using textbooks and supplementary literature in the educational process. Textbooks are considered the primary source for developing theoretical knowledge, while supplementary materials contribute to in-depth topic analysis, independent thinking, and creativity. The article also discusses the role of digital technologies, research ethics, and proper citation techniques in academic work.*

Keywords: *textbook, supplementary literature, education, research, independent thinking, digital technology.*

Kirish. Bugungi globallashuv va axborot texnologiyalari jadal rivojlanayotgan davrda ta'lim tizimi oldida yangi vazifalar, yuqori talablar va raqobatbardoshlik zarurati yuzaga kelmoqda. Ta'lim sifati va samaradorligining asosiy omillaridan biri – o'quvchi va talabalar tomonidan ma'lumotlarni izlash, tahlil qilish, solishtirish va umumlashtirish orqali puxta egallashdir. Bunda darsliklar va qo'shimcha adabiyotlardan oqilona foydalanish ta'lim jarayonining ajralmas qismi sifatida e'tirof etiladi.

Darslik – bu davlat ta'lim standarti asosida ishlab chiqilgan, mavzuni o'quv dasturi doirasida tizimli va ketma-ketlikda yoritib beruvchi asosiy o'quv manbasi hisoblanadi. Unda nazariy bilimlar, amaliy topshiriqlar hamda o'quvchilar faoliyatini nazorat qilish imkonini beruvchi savol va testlar jamlangan. Biroq faqat darslik doirasida qolib ketish ta'lim oluvchining fikrlash doirasi va ilmiy salohiyatini cheklab qo'yishi mumkin. Shu bois, qo'shimcha ilmiy va o'quv adabiyotlardan foydalanish katta ahamiyatga ega. Qo'shimcha adabiyotlar — ilmiy maqolalar, monografiyalar, hisobotlar, tadqiqotlar, xalqaro tajribalarga oid manbalar va elektron ta'lim resurslaridan iborat bo'lib, ular mavzuni chuqurroq tahlil qilish, ilmiy dunyoqarashni kengaytirish va mustaqil fikrlashni rivojlantirishga xizmat qiladi. Ayniqsa, bugungi kunda raqamli axborot resurslari, elektron kutubxonalar va onlayn ma'lumot bazalari orqali ilmiy axborotga tezkor kirish imkoniyati mavjudligi ta'lim sifatini tubdan oshirmoqda.

Mazkur maqolada darslik va qo'shimcha adabiyotlardan foydalanishning

o'zni, ularning ta'lim jarayonidagi roli, ilmiy izlanish va tahlil ko'nikmalarini shakllantirishdagi ahamiyati keng yoritiladi. Shuningdek, zamonaviy talablar asosida adabiyotlardan foydalanishda ilmiy-axloqiy me'yorlarga rioya qilish, iqtibos keltirish madaniyati va axborot texnologiyalaridan foydalanish masalalari ham ko'rib chiqiladi. Ushbu mavzuning dolzarbligi shundan iboratki, ta'lim jarayoniga yangicha yondashuvni talab qilayotgan hozirgi sharoitda faqat darslikka asoslanib qolmasdan, balki qo'shimcha ilmiy manbalardan foydalanib, mavzularni chuqur o'rganish o'quvchi va talabalar bilimini mustahkamlash, ularning ilmiy izlanish ko'nikmalarini rivojlantirish hamda raqobatbardosh mutaxassis bo'lib yetishishlariga xizmat qiladi.

Asosiy qism. Darslik va qo'shimcha adabiyotlardan foydalanish ta'lim jarayonining samaradorligini oshirishda muhim omillardan biri hisoblanadi. Darsliklar ta'lim mazmunining asosiy manbasi bo'lib, ular davlat ta'lim standartlari asosida ishlab chiqiladi va o'quv mavzularini tizimli, ilmiy asoslangan, metodik jihatdan to'g'ri yoritadi. Darslik orqali o'quvchi yoki talaba mavzuning nazariy asoslari bilan tanishadi, asosiy tushuncha va tamoyillarni o'zlashtiradi, shuningdek, mavzuga oid amaliy topshiriqlarni bajarish orqali bilimlarini mustahkamlaydi. Biroq darslik ko'pincha umumiy ma'lumotlarni qamrab olishi bois, zamonaviy ta'lim talablari darajasida chuqur va keng qamrovli bilim olish uchun yetarli bo'lmaydi. Shu jihatdan, qo'shimcha adabiyotlardan foydalanishning ahamiyati yanada ortadi. Qo'shimcha manbalar – ilmiy maqolalar, monografiyalar, o'quv qo'llanmalari, statistik ma'lumotlar, ilmiy tadqiqotlar va xalqaro tajribalarni o'z ichiga olgan adabiyotlar ta'lim oluvchilarning mavzuni chuqurroq o'rganishiga imkon yaratadi. Bunday adabiyotlar o'quvchi yoki talabani nazariy bilimlarni amaliy misollar, ilmiy tahlillar va dolzarb ma'lumotlar bilan boyitishga undaydi. Ayniqsa, bugungi kunda ilm-fan va texnologiyalar tez sur'atlarda rivojlanayotgan bir paytda, mavzu bo'yicha eng so'nggi ilmiy yangiliklarni o'rganish dolzarb ahamiyat kasb etadi. Qo'shimcha adabiyotlardan foydalanish orqali ta'lim oluvchi mavjud bilimlarga tanqidiy yondashishni, muammolarni tahlil qilishni va ilmiy asoslangan xulosalar chiqarishni o'rganadi.

Darslik va qo'shimcha adabiyotlardan foydalanishning muhim jihatlaridan biri – fanning ketma-ketligini saqlash bilan birga, ta'lim oluvchining mustaqil fikrlashini rivojlantirishdir. Darslikdan olingan bilimlar asos sifatida qo'llanilsa, qo'shimcha adabiyotlar orqali bu bilimlar kengaytiriladi, mavzuga individual yondashuv shakllanadi. Bu jarayon o'quvchilar va talabalar tomonidan ilmiy izlanishlar olib borishda, mustaqil ishlar, referatlar, maqolalar, kurs va bitiruv ishlarini tayyorlashda katta yordam beradi. Shuningdek, ta'lim jarayonida qo'shimcha adabiyotlardan foydalanish o'qituvchiga darsni interfaol metodlar bilan boyitish, keys-stady, munozara, loyiha usullari orqali tushunchalarni oson anglatish imkonini beradi. Zamonaviy ta'limda ilmiy axborot resurslaridan foydalanish jarayonida raqamli texnologiyalarning o'rni ham beqiyosdir. Elektron kutubxonalar, onlayn o'quv platformalari, ilmiy maqolalar bazalari, virtual ta'lim resurslari yordamida mavzu bo'yicha keng qamrovli ma'lumotlar olish mumkin. Bunday imkoniyatlar ta'lim oluvchiga mustaqil o'qish, ma'lumotlarni tahlil qilish, izlanishlar olib borish va ilmiy loyihalar tayyorlashda qulaylik yaratadi. Shuningdek, mobil ilovalar va masofaviy ta'lim tizimlari orqali istalgan joy va vaqtda adabiyotlardan foydalanish imkonining mavjudligi ta'lim jarayonining uzluksiz davom etishiga xizmat qiladi.

Adabiyotlardan foydalanishda ilmiy etikaga rioya qilish muhim ahamiyatga ega. Har bir ilmiy fikr yoki ma'lumot manbasi to'g'ri ko'rsatilishi, mualliflik huquqlari hurmat qilinishi, plagiatga yo'l qo'yilmasligi zarur. Iqtiboslar va adabiyotlar ro'yxati ilmiy standartlarga muvofiq shakllantirilishi kerak. Bu nafaqat ilmiy ish sifati va ishonchliligini oshiradi, balki ilmiy madaniyat va mas'uliyatni ham shakllantiradi. Xulosa qilib aytganda, darslik va qo'shimcha adabiyotlardan kompleks foydalanish ta'lim oluvchilarning bilim darajasini oshirish, mavzularni chuqur o'zlashtirish, ilmiy izlanish va tahlil ko'nikmalarini rivojlantirish, dunyoqarashni kengaytirish hamda ijodkorlikni yuksaltirishda muhim omil hisoblanadi. Zamonaviy axborot manbalari va ta'lim texnologiyalaridan foydalanish esa ta'lim jarayonining sifatli, tizimli va interfaol tashkil etilishini ta'minlaydi. Shuning uchun o'quvchi, talaba va pedagoglar darslik bilan bir qatorda

qo'shimcha ilmiy adabiyotlardan foydalanishga alohida e'tibor qaratishi lozim.

Xulosa. Yuqoridagilardan kelib chiqib aytish mumkinki, darslik va qo'shimcha adabiyotlardan oqilona foydalanish ta'lim jarayonining samaradorligini oshiruvchi eng muhim omillardan biridir. Darsliklar o'quv dasturi asosida yaratilgan bo'lib, mavzu mohiyatini asosli va tizimli tarzda yoritadi, nazariy bilimlarni shakllantirishga xizmat qiladi. Biroq faqat darslikka tayanish o'quvchi yoki talabani cheklangan doirada fikrlashga undashi mumkin. Shu sababli qo'shimcha adabiyotlar – ilmiy maqolalar, monografiyalar, elektron resurslar, xalqaro tajriba asosidagi manbalar ta'lim oluvchiga mavzuni tushunishda chuqurroq tahliliy yondashuvni shakllantiradi, mustaqil izlanish va ilmiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantiradi. Zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari ta'lim jarayoniga keng kirib kelayotgani tufayli adabiyotlardan foydalanish imkoniyatlari yanada kengaydi. Elektron kutubxonalar, global ilmiy ma'lumot bazalari va raqamli platformalar orqali talabalar istalgan mavzu bo'yicha tezkor va ishonchli ma'lumotlarga ega bo'lishlari mumkin. Bu esa ta'lim sifatiga ijobiy ta'sir ko'rsatib, ilmiy izlanishlar samaradorligini oshiradi.

Adabiyotlardan foydalanish jarayonida ilmiy etikaga rioya qilish, manbalarni to'g'ri keltirish, plagiatga yo'l qo'ymaslik, ma'lumotlarni tahlil qilish va solishtirish orqali xulosalar chiqarish muhim ahamiyatga ega. Bu nafaqat ilmiy madaniyatni shakllantiradi, balki ta'lim oluvchilarda mas'uliyat va halollik tamoyillarini mustahkamlaydi. Xulosa qilib aytganda, darslik va qo'shimcha adabiyotlardan kompleks va maqsadli foydalanish ta'lim oluvchilarning bilim darajasini oshiradi, ilmiy dunyoqarashini kengaytiradi, mustaqil fikrlash, tahliliy yondashuv va ijodiy tafakkurni shakllantiradi. Shunday ekan, har bir pedagog, o'quvchi va talaba darslikni asosiy manba sifatida qo'llagan holda, qo'shimcha ilmiy adabiyotlar orqali o'z bilimlarini boyitishi zarur. Bu yondashuv ta'lim jarayonini samarali tashkil etish, raqobatbardosh kadrlarni tayyorlash va zamonaviy jamiyat talablariga mos keladigan yetuk mutaxassislarni shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abdullayev, O. Ta'lim jarayonida zamonaviy pedagogik metodlar. – Toshkent: Fan va Ta'lim, 2021.
2. Akramov, S. O'quvchilarni mustaqil fikrlashga o'rgatish metodikasi. – Toshkent, 2020.
3. Karimov, B. Pedagogik texnologiyalar va ta'lim jarayoni. – Toshkent: Fan va Ta'lim, 2022.
4. Mirzaev, D. Ta'limda axborot-kommunikatsiya texnologiyalari. – Toshkent, 2021.
5. Nazarova, L. Ta'lim va innovatsion metodlar. – Toshkent: Universitet nashriyoti, 2022.
6. O'zbekiston Respublikasi Davlat ta'lim standartlari. – Toshkent, 2022.
7. Rahimov, T. Darsliklar va qo'shimcha adabiyotlardan samarali foydalanish. – Toshkent, 2020.
8. Sadikov, A. Pedagogika asoslari va innovatsion metodlar. – Toshkent, 2021.
9. Xalilova, N. Ilmiy izlanish metodologiyasi. – Toshkent: Universitet nashriyoti, 2023.
10. Yodgorova, M. Ta'limda mustaqil o'qish va tahliliy yondashuv. – Toshkent, 2022.